

Dürer, Greco, Rippl-Rónai

A Szépművészeti Múzeum és a Magyar Nemzeti Galéria
remekművei Párizsban

Musée du Luxembourg, Párizs, 2016. VII. 10-ig

P. SZABÓ ERNŐ

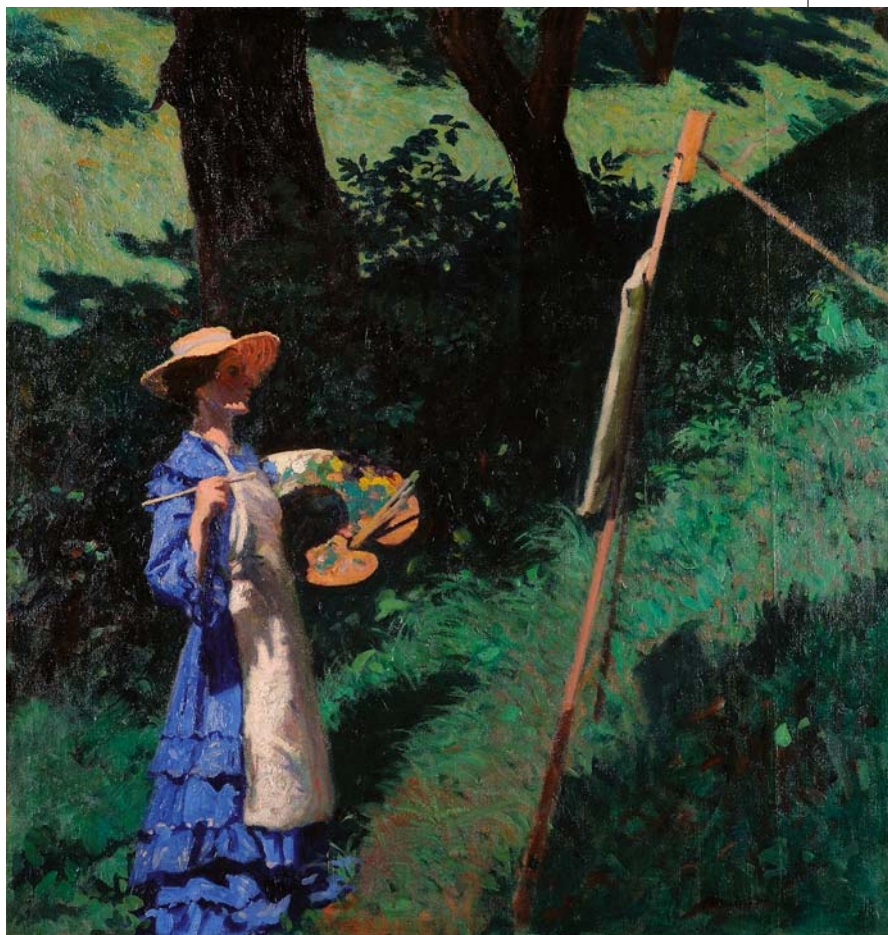
A város nem csak kőből és üvegből, fémből és fákból áll, de mindabból a ragyogásból is, amely az évek folyamán kiárad belőle – írta valamikor az 1920-as években Márai Sándor azokról az élményekről, amelyeket párizsi utazása során megélt. Hogy miből áll ez a sugárzás, nehéz lenne pontosan megfogalmazni, hiszen,

folyamán –, a Montparnasse környéke, amely a két világháború között szó szerint a világ művészetének központja volt és persze a Saint-Germain-des-Prés körüli utcácskák, amelyek enyhén lejtnek a Szajna felé, s amelyekben ma is galériások százai kínálják a kortárs vagy a 20. századi művészet termését.

Nem is nyílhatott volna meg jobb helyen Franciaország első nyilvános múzeuma 1750-ben, mint itt, a Medici Mária által 1615–1630 között építtetett Luxembourg palotában. A korabeli látogató a többi között huszonnégy, Medici Mária előtt tisztelegő Rubens-képet láthatott itt, valamint Leonardo da Vinci, Raffaello, Tiziano, Veronese, Van Dyck vagy éppen Rembrandt festményeit. Alig fél évszázaddal később, 1818-ban, miután a műveket átvitték a Louvre-ba, az élő művészet múzeumává vált a hely, a többi között Ingres, David, Delacroix műveivel. Az impresszionisták képeit viszont már a múzeum jelenlegi, 1884–1886 között emelt épületében mutatták be, a Párizsba érkező fiatal Picasso például elsősorban Cézanne és Rodin alkotásaiért tért vissza ide időről időre. Ez a kollekciónak viszont ma a Musée d'Orsay-ban látható. Az 1937-es világiállításra felépült új modern művészeti múzeum (a Palais Tokyo) megnyitása után negyven évre bezárta kapuit a Luxembourg Múzeum, 1979-ben azonban újranyílt, 2000-től tíz éven át újra a Szenátus működtette, 2010 óta pedig a Nemzeti Múzeumok Egyesülete – a Grand Palais, melynek az utóbbi években számos nemzetközi rangú kiállítás létrejötté köszönhető.

Mindezek fényében aligha kérdéses, hogy a *Remekművek Budapestről – Dürer, Greco, Tiepolo, Manet, Rippl-Rónai* című kiállítás a legjobb helyen folytatja azt a sorozatot,

amelynek legutóbbi állomása 2013-ban a Musée d'Orsay-ban rendezett *Allegro Barbaro* volt, s amely 2001-ben indult a *Saison Hongroise (MAGYArt)* című tárlatsorozattal, majd 2008–2009-ben a *Fauves hongrois (1904–1914)* című kiállítással folytatódott Céret-ben, Chateau-Cambrésis-ben és Dijonban. A francia-magyar művészeti, múzeumi kapcsolatok megerősödését jelzi, hogy közben Budapesten, a Szépművészeti Múzeumban olyan nagyszerű kiállításokra került sor, mint a *Monet és barátai* 2003–2004-ben, a 17-18. századi francia rajzművészetet bemutató tárlat 2008-ban, a Gustave Moreau-nak, Honoré Daumier-nak, Paul Cézanne-nak és Henri de Toulouse-Lautrecnek szentelt kiállítás, illetve a Magyar Nemzeti

FERENCZY KÁROLY:
Festőnő, 1903,
olaj, vászon, 136x129,6 cm
© Magyar Nemzeti Galéria

miközben világvárosban járunk, kerületről kerületre, negyedről negyedre haladva úgy érezzük, hogy újabb és újabb univerzumot fedezünk föl. Az viszont bizonyos, hogy a Párizsba érkező idegenek számára vannak ki- vagy éppen elkerülhetetlen részek. Közéjük tartozik a bal part, a rive gauche egyik ékessége, a Luxembourg-kert, amely önmagában is maga a teljesség, miközben a művészet, a kultúra olyan jeles helyeit köti össze egymással, mint a Quartier Latine és a Pantheon környékének egyetemi negyede – ahol egyébként több ezer fiatal magyar művész, író, költő is élt az idők

Galéria 2014–2015-ös *Rippl-Rónai és Maillol. Egy barátság története* című bemutatója. 2013–2014-ben előbb a Musée Luxembourgban, majd a Magyar Nemzeti Galériában rendezték meg *Marc Chagall. Háború és béke között* című tárlatát, az utóbbi helyszínen a „magyar Chagallnak” is nevezett Ámos Imre kiállításával párhuzamosan. A magyar művészet erősödő külföldi jelenlétének érdekes dokumentuma, hogy Ámos művei 2016 február-márciusában a római Collegium Hungaricum galériájában kerültek közönség elé.

Március 9-től július 10-ig, tehát több mint négy hónapon át tart nyitva a Luxembourg Múzeum tárlata. A francia közönség számára a Szépművészeti Múzeum átalakítása, időszakos zárva tartása kínál ilyen kivételes lehetőséget az egyetemes művészet története legnagyobbjainak ott kevésbé ismert műveivel való találkozásra. Ahogyan a kiállítás alcímében is kiemelt alkotók, Dürer, Greco, Tiepolo és Manet névsora jelzi, valóban igazi hívónevek követik egymást, a 14–19. századi egyetemes művészet története követhető végig a kiállítás nyolcvanöt műalkotásának köszönhetően. Ugyanakkor két különösen izgalmas mozzanata is van a magyar közgyűjtemények remekműveinek párizsi helyszínen való megjelenésének. Egyrészt az, hogy kimagasló jelentőségű alkotók többnyire olyan műveiről van szó, amelyeket a látogatók nagy többsége bizonyosan nem ismer, tehát a felfedezés élményével ajándékozhatja meg nézőjét. Másrészt az, hogy a *Remekművek Budapestről* című tárlat kurátorai, Laurent Salomé és Cécile Maisonneuve a műalkotások időbeli koordinátákat, földrajzi és nyelvi határokat átívelő párbeszédét szerették volna elősegíteni, lényegében összhangban azokkal az elvekkel, amelyek alapján a Szépművészeti Múzeum és a Magyar Nemzeti Galéria jövőbeli gyűj-

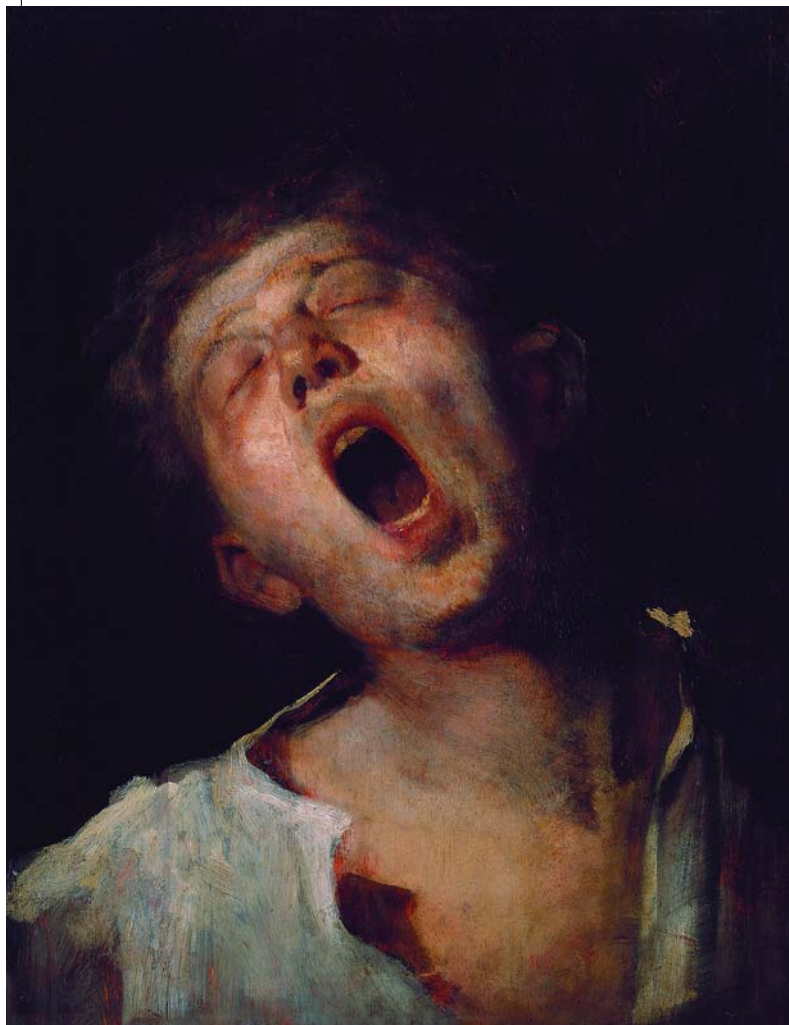
GIOVANNI ANTONIO BOLTRAFFIO:
A Szűz a Gyermekkel,
1495 körül,
olaj, fatábla, 83x63,5 cm,
Szépművészeti Múzeum

teményi, kiállítási politikája is formálódik. A kiállítás szinte minden pontján együtt jelenik meg a budapesti múzeumokban őrzött nemzetközi és magyar anyag, s ennek a rendezővelnek az érvényesülése kifejezetten a francia kurátoroknak köszönhető, akik a remekművek időrendi sorrendben történő bemutatásának csapdáját elkerülendő, a különböző európai műhelyek közötti kölcsönhatásának vagy éppen bizonyos témák, műfajok formálódásának bemutatására törekedtek, s válogatás közben a maguk számára is új, bemutatásra méltó értékekre bukkantak.

Így került fő helyre például a kiállítást indító, *A középkor vége* című fejezetben a tárlat egyik legkorábbi alkotása, Andrea Pisano 1335-ös, a *Szűz a gyermekkel* című alabástrom plasztikája, valamint a középkori magyar szobrászat remeke, az 1410–1420 közötti *Szent Dorottya* s a hasonló korú rajz Csehországból, az internacionális gótika kiemelkedő jelentőségű darabjaként. A késő középkori összeállítás meghatározó jelentőségű műve Maso di Banco *A Szűz megkoronázása* (1328–1330), mellettük az 1500 körüli Szent István és Szent László képviselik a magyarországi faszobrászatot, ahogyan az egyik későbbi fejezetben (Új vallásos lendület) a soproni Szent Mihály-templomból származó „soproni angyal” is Giambattista Tiepolo nagyméretű kompozíciójának a társaságában került kiállításra.

EL GRECO:
Angyali üdvözlés, 1600 körül,
olaj, vászon, 91x66,5 cm
Szépművészeti Múzeum

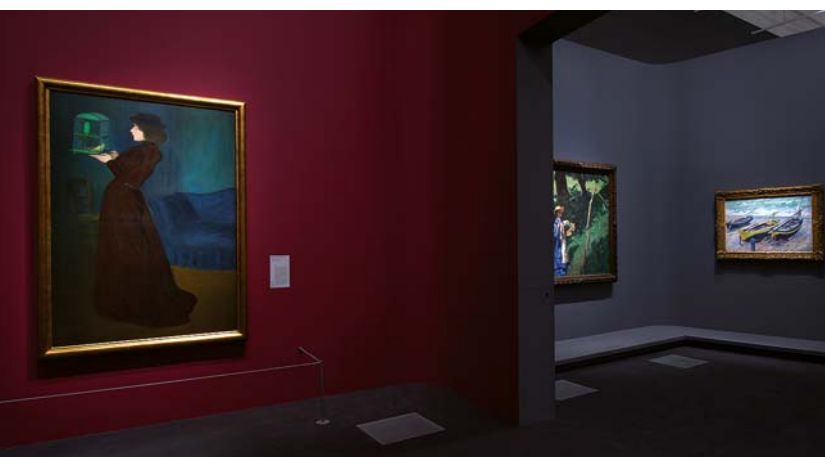
MUNKÁCSY MIHÁLY:
 Ásító inas (Fejtanulmány), 1868,
 olaj, fatábla, 67,5x74 cm,
 © Magyar Nemzeti Galéria

Az Okolicsnói mester 1500 körüli *Jézus bemutatása a templomban* című műve majdnem ugyanabban az időben született, mint a *Német reneszánsz* című fejezet egyik indító alkotása, Albrecht Dürer enigmatikus, *Ifjú képmása* című műve. (A mű lapunk borítóján látható. A Szerk.) Albrecht Altdorfer *Keresztrefeszítése*, id. Lucas Cranach *Krisztus siratása*, *Saloméja* érzékeltetik az Alpoktól északra kifejlődő reneszánsz csúcsteljesítményeit, Hans Hoffmann jószerivel a magyar közönség számára is ismeretlen állatrzejai, Altdorfer dunai tájai pedig azt a megragadó realizmust, természetközelséget, amely egy új világkép kialakulását kísérte. A *Cinquecento* című fejezet elsősorban két nagy műhely mestereire koncentrált: a Milánóban tevékenykedő Leonardo da Vincire és két legjobb tanítványára (Bernardo Luini, Giovanni Antonio Boltraffio), illetve a velencei festé-

szetre (Marco Basaiti, Jacopo Bassano, Giovanni Battista Moroni, Tintoretto, Veronese). Az utóbbi mester 1580-as *Krisztus a kereszten* című vászna már az *Új vallási lendület* című fejezet indító darabja, az ellenreformáció vallásos megújító törekvéseinek a dokumentuma, ahogyan El Greco három kiállított festménye, a *Bűnbánó Mária Magdolna*, az *Angyali üdvözlés* és a *Szent János apostol* is. A hit, az ártatlanság győzelme a zsarnokság felett (Artemisia Gentileschi: *Yael és Sisera*, Johann Liss: *Judit Holofernész sátrában*), a világtól való elvonulás, a szemlélődő elmélyülés (Jusepe de Ribera, illetve Jacques Blanchard *Szent Jeromosa*) az új vallásos életézés megfogalmazása különböző aspektusokból, tematikai változatokban. Minden út Rómába vezet – sugallja az ebben a fejezetben bemutatott művek többsége, a következő, *A holland aranykor* című kiállítás rész viszont a művészettörténetnek azt a nagyszerű korszakát idézi meg, amelyet nemrégiben a Szépművészeti Múzeum nagyszabású tárlata, a *Rembrandt és kora* is. A korszakhatárok szinte megegyeznek az előző fejezetével, a fejlődés iránya viszont éppen az ellenkező: a Habsburg-ellenes harcban függetlenségüket kivívó észak-németalföldi tartományok művészetét az egyházi megrendelésre született vagy vallásos témájú művek háttérbe szorulása, a portréfestészet, a csendélet, a zsáner, a táj- és a városkép előtérbe kerülése jellemezte s olyan nevek, mint a párizsi kiállításon Frans Hals, Rembrandt van Rijn, Pieter de Hooch, Jan Steen. A Szépművészeti Múzeum gyűjteményének egyik legfontosabb részét képezi a holland aranykor művészete, amelyet már akkor is igen gazdag anyag reprezentált, amikor Bécsben 1812-ben a közönség előtt megnyitották az Esterházy-képtárat: a 263 leltári tétel a gyűjteménynek majdnem a felét adta.

A térben, időben karakteresen behatárolt fejezetek után a *Karakterek* című rész újra csak a művek nemzetközi párbeszédének a jelentőségét emeli ki, miközben nehéz feladat megvalósítására vállalkozik: mintegy háromszáz év művészetének terméséből válogat, a portré, a tanulmány, az életkép műfaján belül maradvá mutat fel örök emberi értékeket és érzelmeket, különleges, de saját korukhoz nagyon is kötődő embertípusokat. Peter Paul Rubens és Hans Hoffmann idős férfifejeket ábrázoló kompozíciói, Franz Xaver Messerschmidt karakterfejei és Munkácsy Mihály *Ásító inasa*, ismeretlen észak-itáliai festő fiatal arisztokrata nőt ábrázoló képe és Giacomo Ceruti parasztlánya, Goya *Köszörűse* és *Vízholdó nője* kerülnek egymás mellé. Itt kapott helyet Mányoki Ádám 1711 körüli önarcképe és néhány olyan mű is, mint például Johann Heinrich Füssli feleségét ábrázoló portréja, Goyának a híres színésznőről, Manuela Camas y de las Herasról készült arcképe s végül Édouard

Látványterv:
JEAN-JULIEN SIMONOT
 © Didier Plowy
 az Rmn-Grand-Palais részére

Manet *Nő legyezővel (Baudelaire szeretője)* című vászna, amely mintegy megnyitja az utat a következő fejezet, *Az új festészet* művei felé. Claude Monet két tengerparti kompozíciója, Paul Cézanne *Provence-i tája*, Tálalószekrénye, Paul Gauguin *A fekete sertések* című, Tahitin készült festménye éppen úgy a Szépművészeti Múzeum remekei közé tartoznak, ahogyan a rajzgyűjtemény jelentős darabjának számít Van Gogh *Ablak előtt kötő nője* vagy Millet *Anyai gondoskodása*, Seurat *Padon ülő férjje*. Munkácsy Mihály két festménye is helyet kapott ebben a fejezetben, kissé meglepő módon, hiszen mindkettő szellemisége szöges ellentétben áll az előbb említett műveivel. Kiállításukat sajátos művészet-, illetve kultúrtörténeti vonatkozások indokolhatják: a *Zálogházhoz készült tanulmány* (1874) Millet-nek a magyar festőre gyakorolt hatására utal, míg a Liszt Ferencről készült 1886-os portré arra a francia és magyar kultúra és művészet közötti közvetítő szerepre, amelyet a sikerei csúcsára jutott festő, illetve a nemzetközi híru zeneszerző játszott. A Munkácsy-házaspár 1886 márciusában többször is fogadta a zeneszerzőt, ekkor született a kiállított portré is. Március 23-án díszvacsorát adtak a tiszteletére, 25-én pedig a Saint-Eustache templomban előadták az esztergomi bazilika számára írt Missa Solemnist. A koncerten a francia zenei élet olyan óriásai is részt vettek, mint Camille Saint-Saëns és Charles

Gounod. Minden érdekességük ellenére az új festészet felé vezető utat természetesen nem ezek a művek jelölik ki. Sokkal inkább Ferenczy Károly 1903-as plein air *Festőnője* és a kiállítás záró fejezetében – *Szimbolizmus és modernség* – kiállított alkotások, amelyek újra csak párbeszédet folytatnak egymással, hiszen Böcklin, Rodin, Puvis de Chavannes és Franz von Stuck kompozíció mellett Vaszary János *Aranykora* is helyett kapott, és persze annak a két magyar művésznek az alkotásai, akik a kortárs francia művészettel mondhatni teljes szinkronban, lényegében azonban mindvégig saját útjukat következetesen járva építették fel életművüket. A francia kurátorok Szinyei Merse Páltól az 1882-es *Pacsirtát* választották – a magyar javaslat a *Majális* lett volna – eredetisége és festői nyelvének nemzetközi dekódolhatósága miatt, míg Rippl-Rónai József, a „magyar nabis” művészetét a több mint tíz Párizsban töltött év (1887–1890) egyik fő-, mondhatni emblemikus darabja, az 1892-es *Nő kalitkával* képviseli, amely/aki mintegy a kiállítás arcának is tekinthető, hiszen visszatérően megjelenik a plakátokon, a meghívókon, a programfüzetek borítóin is. A kiállítás öt záró darabja (Egon Schiele *Ülő nője* és Oskar Kokoschka *Veronika kendője* című műve, Ferenczy Béni *Fiatal férfi* című bronz, Bortnyik Sándor *Az új Éva* és *Az új Ádám* című kompozíció egyszerre jelentik egy majdnem hatévszázados művészettörténeti kalandozás végét és egy új korszak kezdetét. Az első világháborúval a fény városában éppen úgy lezárult a művészet történetének egy nagy korszaka, mint a kontinens, különösen Közép-Európa más országaiban – ezt érzékelteti a záró összeállítás, amely remélhetőleg a folytatás lehetőségét is magában foglalja.

FRANCISCO DE GOYA Y LUCIENTES: Vízfordó nő (La Aguadora), 1808-1812 között, olaj, vászon, 68x50,5 cm, Szépművészeti Múzeum

REMBRANDT VAN RIJN: Holland parasztház claire-obscure-ben, 1635 vagy 1636, toll, barna pác papíron, 16,4 x 22,3 cm, Szépművészeti Múzeum

Látványterv:
JEAN-JULIEN SIMONOT
© Didier Plowly
az Rmn-Grand-Palais részére

